

**REŞAT NURİ'NİN
AZERBAJYCAN'DA YAYIMLANAN ROMANLARI**

KAYA TÜRKAY

Reşat Nuri Güntekin'in *Çalikuşu*, *Yeşil Gece* romanları ve birçok öyküsü Rusçaya çevrilmiş, özellikle *Çalikuşu* romanı Ukrayna diline, Özbek, Azerbaycan vb. Türk lehçelerine aktarılmıştır.

Yazar Azerbaycan'da büyük ilgi görmüş; tanınan, sayılan romancılardan biri olmuştur. Azerbaycan okuyucusu onu *Çalikuşu*, *Damga*, *Dudaktan Kalbe* romanlarıyla 1930'lu yıllarda tanımış, o yıllardan bugüne, bu romanları seve seve okumuştur ¹.

R: 1

Çalikuşu, *Damga* ve *Dudaktan Kalbe* romanlarının Azerbaycan'da yayımlanan son çevirileri, Reşat Nuri'nin o yurtlardan da derlediği bu sevginin bir göstergesi olabilecek özellikleri taşımaktadır.

Ünlü yazarımızı, ölümünün (Aralık, 1956) 40. yılında özenle, güzellikle basılan bu çevirileri tanıtarak anmak istiyorum.

Söz konusu çeviriler, Prof.Dr. Hikmet Araslı'nın armağanı olarak Türk Dil Kurumu Kitaplığına gönderilmiş.

Genel bir izlenim olarak önce şunu dile getirmek gerekiyor: Bu üç roman yalnızca ciltleri, renkli kapak tasa-

1 Ehmedov, Ehmed: *Reşad Nuri'nin Romanları*, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı, Bakı 1965, s.44; Aşudova, Meryem: "Reşad Nuri Güntekin ve Onun *Damga* Romanı Haqqında", *Damga*, Uşag-gencneşr, Bakı 1961, s.157.

rımları ve resimli olmalarıyla değil; sayfa düzenleriyle, titiz baskılarıyla da yarılmıyorsam bizdeki yayınlarından daha nitelikli, daha çekici.

Başta *Çalıkuşu*, bu değerleri çok iyi yansıtmaları bakımından ilgi topluyor. Romanı 'Türkçeden tercüme eden' Mikayıl Rzağuluzade, 'ressamı' ise O.Sadığzade. Uşaq ve Gencler Edebiyyatı Neşriyyatı olarak Bakû'da 1959 yılında basılmış, 412 sayfa.

İç kapağın karşısındaki sayfada, Feride'nin güzel bir resmi var (R:2). Bize hiç yabancı gelmiyor, yıllar önce bellediğimizde kalmış olan çizgilere can veriyor bu Feride. Havasıyla, giysisiyle, yüzündeki kaygıya karşın, ilk bakışta sezilen güçlülüğü ve kendine güveniyle... İç kapakta, yine Feride'yle ilgili bir desen yer almış. Bu kez ellerinde kitapları ve bavuluyla Anadolu'da genç bir "muallime" olarak görüyoruz onu.

Romanın ilk sayfasından önce, başka bir desenle karşılaşıyoruz. Feride'nin atlı arabayla ilk görev yeri olan Zeyniler köyüne gidişini izliyoruz bu resme bakarak... (R:3).

R: 2

ЧАЛЫГУШУ

R: 3

R: 4

sayfayı çevirdiğimizde, bu kez Dr. Hayrullah Bey'le yüz yüze geliyoruz. Güçlü, sevecen, babacan hâliyle... Yüz çizgileri, yumuk gözleri, Feride'nin, Kâmran'a beslediği sevgiyi nefret biçiminde yansıttığını yutmadığını sezdiriyor (R:5).

Çalışması üzerine son söz olarak, çevirmen Mikayıl Rzağuluzade'nin derli toplu, yorum incelikleri içeren "Reşad Nuri Güntekin ve Onun Çalışması Romanı" başlıklı sunuş yazısını anmalıyım. Bu yazıyı okuduktan sonra romana girmek,

Çevirinin bölüm başları da resimli. Onları biçimlendiren fırça darbeleri, bölümlerin konularıyla ilintili ipuçları veriyor, tasarımlar uyandırıyor.

Romanın Feride'den sonra gelen iki baş kişinin resimleri ise, okurken birden karşımıza çıkacaktır. Bunlardan ilki, 17. sayfayı dolduran Kâmran'ın resmi. Avrupa'da eğitim görmüş; bakımlı, nazik bir konak çocuğu; Feride'nin gözünde ise 'şımarık', 'zayıf', 'karaktersiz', 'çapkın', 'çerden çöpten' Kâmran'ın o yıllardan sarararak kalmış bir fotoğrafı sanki (R:4). 352.

R: 5

R: 6

bu durumunu kavramamızı kolaylaştıran bir öge.

Dodağdan Gəlbə'nin 'Azerice işleyeni' Meryem Aĥundova, 'redaktoru' ise Yunus Şirvan. Azərbaycan Dövlət Neşriyyatından. Bakû'da 1969 yılında basılmış; 258 sayfa.

Karağını açar açmaz Ege kentlerinin kendine özgü büyüleyici, garip hava-

okuyucu için azımsanmayacak bir kazanç.

Dudaktan Kalbe'nin çevirisi de bezz ciltli, güzel ve etkileyici bir kapak tasarımıyla yayımlanmış (R:6). Bu kapakta, geçirdiği acı deneyimlere karşın yıkılmayan, kadınca yaşamaktan korkmayan Lâmia'nın ön plânda çizilmiş olması, roman üzerine oldukça anlamlı ve değişik bir yorumu çağırıştırıyor. Kenan ise arka plânda. Uğradığı başarısızlıkların ezikliği içinde. Çevresinin ve toplumun tutucu değer yargıları karşısında sarsılmış; şemsiyesine ve beline dayanarak zorlukla ayakta durabiliyor. Yöresini saran siyahlık, onun

R: 7

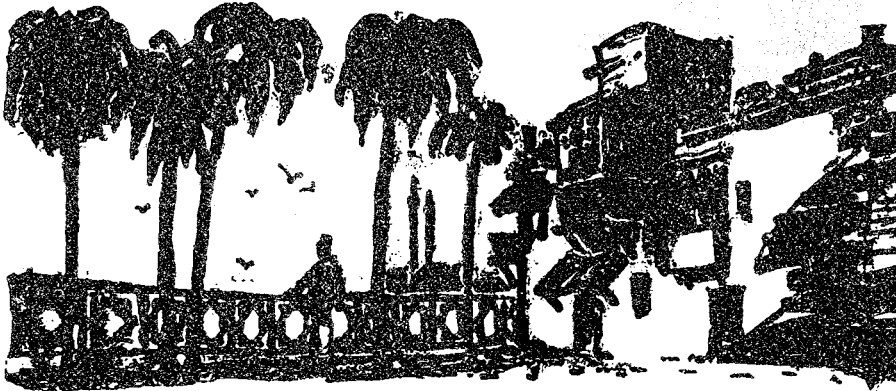
sını duyumsatan bir desenle karşılaşıyoruz (R:7).

Romanın bölüm başlıkları da resimlendirilmiş. Bu çizgisel betimlemeler *Çalığıuşu*'nda görüldüğü gibi, bölümlerde anlatılan olayların mekânlarına götürüyor bizi (R:8).

Çevirinin sonuna "Reşad Nuri Güntekin" başlığıyla bir sayfalık küçük bir yazı, 'biografik bir me'lumat' eklenmiş.

Damğa da ciltli, renkli bir kapak geçirilerek sunulmuş okuyucuya. Kaygılı, ama daha çok tedirgin ve ürkek bir yüz, bu kapağın geniş bir bölümünü kaplıyor. Haksız yere taşıdığı 'hırsız' damgasından kurtulma çabalarına sırt çeviren bir toplum-

БІРІНЧІ ЁІССӘ

R: 8

da, o lekeyi yaşamı boyunca kabullenmek zorunda kalan, romanın baş kişisi İffet'in yüzü bu (R:9).

Damğa'nın 'tercüme edeni', Esger Ağayev, 'ressamı' da A.Hacıyev. Azerbaycan Uşag ve Genclig Edebiyyatı Neşriyyatının bir ürünü. 1961 yılında Bakû'da çıkmış. Roman 150 sayfa.

Bu çevirinin de iç kapak sayfaları resimli. Birinde yine İffet çizilmiş. Yalnız, bir destekten yoksun, tutunacak bir şeyler arar gibi. Ötekisi ise, bir İstanbul silueti. *Damğa*'nın konusuna bu İstanbul'dan giriyor okuyucu.

Romanın sonunda Meryem Ahundova'nın "Reşad Nuri Güntekin'in ve Onun *Damğa* Romanı

Haqqında" başlığını taşıyan araştırmasına yer verilmiş (151-156). Ahundova bu yazıda, romanın doğru irdelenmesi, iyi değerlendirilmesi gibi bir amacı öne çıkarmıyor. *Damğa*'nın konusu, kişileri, anlatımı üzerine düşündüklerini sanki bir okuyucu içtenliği içinde tartışmakla yetinmiş. Ancak bu tartışmada, romanın örgüsü, yazıldığı dönemin toplumsal / siyasal yaşamıyla bağlantısı, baş kişileri üzerine bazı tutarlı belirlemeler gözden kaçmıyor.

Yazı, okunup geçilen küçük 'epizodlar'ın Reşad Nuri'nin romanlarında çok

anlamli ipuçları taşıdığına dikkat çekmesi bakımından da önemli.

Araştırmacı son olarak, romanların başında ya da bitiminde bulunan cümlelerin 'orijinal ve ifadeli' olduğunu belirtiyor. Örnek olarak da *Damga*'nın son cümlesi olan Kenan'ın şu sözünü aktarıyor okuyucuya: "*Hayatımı bir vehme kurban etmişim.*"

Çalikuşu, Dudaktan Kalbe ve *Damga*'yı Azerbaycan okuyucusuna yakınlaştıran nedenler, yalnız güzel baskılarına, çekici konularına bağlanamaz. Reşat Nuri'nin, Azerbaycan Türkçesine çevrilirken titizlikle taşınan yalın dili, duru ve sıcak anlatımı da onların sevilerek okunmalarında önemli bir etken.

"*Reşad Nuri sade bir üsluba malikdir. Onun üslubu o geder tebiî ve semimidir ki, setirlerini okuduğça biz özümüzü o mövzunun, o heyatın içinde hiss edirik*"². Bu romanları okumaya koyulunca, Reşat Nuri'nin anlatımında bizleri saran bu temel özelliklerin, Azerbaycan Türkçesine özenle yansıtılmış olduğunu anlıyoruz:

Uşaklığ illerinin en köhne hatiresi bir avğust şenliyi gecisidir. Bu hatire, görülmüş bir şeyden daha artıg, vahtı ile dinlenilmiş bir nağılın heyalda buradıgı izlere oışayır: Bu dünyadan uzağ, tamamilen başga bir âlemde uçsuz-buçagsız bir bağ... ağaçlarında al-elvan fenerler yanır... Ağappağ, geşeng yollar... Sesküylü izdiham, tünlük... Gah bu yandan, gah o yandan atılan fişengler havaya galhıb ulduz kimi parlayarağ sönür, yere düşür... Yalnız zülmet ve aydınlıgdan ibaret bir heyalet dünyası...

Mene éle gelir ki, o gece doğulmuşam."

(*Damga*, s.5).

2 Ehmedov, Ehmed: a.g.y., s.149.